

Fogvatartottak és büntetés-végrehajtási intézetekből szabadulók munkaerő-piaci (re)integrációjának támogatása¹

A Váltó-sáv Alapítvány és az Országos Foglalkoztatási Közalapítvány szervezésében 2006. február 16-17-én Budapesten megtartott konferencia vitaindítója a témakör legégetőbb elemeit foglalta össze, majd tíz szervezet, illetve intézmény képviselője számolt be tapasztalatairól, kutatási eredményeiről továbbá terveiről, amelyek szélesebb körű hasznosítása mentén sikeresebbé válhat a büntetés-végrehajtási intézetekből szabadulók munkaerő-piaci (re)integrációja.

A következőkben először a vitaindító legfontosabb megállapításait bocsátjuk közre, majd a konferencián elhangzott referátumokból közlünk szemelvényeket annak érdekében, hogy megismertessük az olvasót az e területen dolgozó civilszervezetekkel, sokrétű munkájukkal, s hogy ezen keresztül bemutassuk a speciálisan hátrányos helyzetű társadalmi csoport felzárkóztatására kidolgozott módszereket.

■ VITAINDÍTÓ, A JELENLEGI HELYZET BEMUTATÁSA

A büntetés-végrehajtási intézetekben a munkalehetőségek korlátozottak: akár mennyiségi akár minőségi szempontból vizsgáljuk az elítéltek részére ajánlott feladatokat, tehát nem minden fogvatartott tud dolgozni azok közül, akik szeretnének.

A kisszámú végezhető munkafajták segéd- vagy betanított munkák, amelyek nehezen feleltethetők meg a fogvatartottak készség szintjének. A börtönbeli munka meghatározó módon csupán az idő eltöltését szolgálja, hiszen képzettséget nem igényel, nem számít munkaviszonynak, nem nyújt pozitív munkatapasztalatot, így az elítéltek munkához való viszonyát sem befolyásolja kedvezően.

A börtönökben elérhető képzések és az oktatás feltételrendszere nem támogatja a szabadulás után szükséges tudás és képzettség elsajátítását. 1993 óta az általános iskolai végzettség megszerzése csak a fiatalok számára kötelező. Az idősebbek motiváltságát rontja, hogy anyagi hátrányt szenvednek amennyiben napközben munkavégzés helyett tanulnak, de legalább ilyen mértékben visszatartó erő, ha kizárólag a szabadidejük rovására járhatnak iskolába. Az alapfokú iskolai végzettség előfeltétele bármely to-

vábbi képzésnek, amelyek közül a szakmát nyújtók évente csak korlátozott számban indulnak, többségük munkaerő-piaci értéke alacsony, a középfokú képzés pedig csupán elvi lehetőségként merül fel, hiszen a legkevésbé támogatott.

A büntetett előélet a börtönből szabadultak esélyét nemcsak a munkavállaláskor rontja, hanem gyakran a munkaügyi központok által támogatott képzések igénybe vételéből, a továbbtanulásból is kizárja őket. A börtönök és a munkaügyi központok közötti együttműködés véletlenszerű, a szabadultak és a munkaügyi központok közötti kapcsolatokról adatok nem állnak rendelkezésre.

■ VÁLTÓ-SÁV ALAPÍTVÁNY

■ Mészáros Mercedes: A társadalmi reintegráció támogatása szupportív és edukatív elemekkel

Az Alapítvány célja és feladata a büntetés-végrehajtási intézetekben előzetes letartóztatásban lévő vagy ítéletüket töltő, valamint szabadlábon védekező vagy szabadult, kriminális életvezetésű fiatalok és fiatal felnőttek (16-30 éves) képzése, mentálhigiénés ellátása, reszocializációja a társadalomba való beilleszkedési esélyek növelése érdekében. Az alapítvány 10 munkatárssal dolgozik, jelenleg 10 büntetés-végrehajtási intézettel van kapcsolatban, s miután tevékenysége országos, együttműködési megállá-

podása van a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságával.

Tevékenységünk lényege a folyamatos utógondozás és a civil támogató rendszer. Hitünk és tapasztalataink szerint a biztonságos emberi/segítői/civil kapcsolat kiépítésének már a büntetés-végrehajtási intézeten belül meg kell kezdődnie. A bizalom elnyerése és megszilárdulása, a folyamatos érzelmi biztonság megteremtése a szabadulás krízisének csökkentését, valamint az utógondozás és a visszaesés megelőzésének alappilléreit jelentik.

Az Alapítvány 12-15 éve foglalkozik deviáns fiatalokkal, 1997 óta pedig speciálisan kriminális életvezetésűekkel. 2006 elején 25 fővel foglalkoztunk a gimnáziumi oktatási-reszocializációs programunkban, más képzési-reszocializációs projektünk további kb. 80 fiatalelérte. Működésünket a Váltó Programmal kezdtük, amely a segítő munka és a középiskolai tanulmányok egységét biztosítja fogvatartott és szabadult fiatalok számára. 2003-tól tevékenységünk jelentősen bővült, és jelenleg vasárnap kivételével a hét minden napján foglalkozunk szabadult fiatalokkal. A jelentős gyakorlati tapasztalatok, kutatási eredmények és a külföldi tanulmányutak hatására fogalmazódott meg bennünk, hogy Magyarországon a büntetés-végrehajtásból és az utógondozásból hiányzó szociális munka rontja a fiatalok és fiatal felnőttek reszocializációs és reintegrációs esélyeit.

¹ A konferencia összefoglalót Kőműves Ágnes szerkesztette.

Szervezetünk erre a hiányterületre próbál reagálni működésével és modellprojekt kidolgozásával.

Tapasztalataink és a célcsoporttal folytatott beszélgetések alapján azt találtuk: a legfőbb gond a területen, hogy a fogvatartottak legnagyobb része már a börtönbe kerülés előtt igen nehéz helyzetben van, kirekesztett a szociális ellátórendszerből és a segítő/támogató kapcsolatokból. Az igen fiatalon büntetés-végrehajtási intézetbe kerülőket még lehetne kezelni, azaz szükséges lenne a hatékony intervenció. A büntetés-végrehajtás fő feladata azonban a büntetés-végrehajtása foganatosítása, célja az a fajta reszocializációs munka, amelynek során a fogvatartott elsajátítja a zárt intézet érték- és normavilágát, megtanulja annak szabályrendszerét. Amennyiben van a börtönben gondozás, azt a nevelő végzi. A nevelők nem jártasak a segítő tevékenységekben, jelentős adminisztrációs munkájuk van, szintjükön/körletükön nagy létszámú fogvatartottal dolgoznak, így saját belátásuktól függ, hogy mikor, mennyire és kinek segítenek.

A szabadulás utáni utógondozás a pártfogó felügyelő feladata, ha kap kirendelt pártfogót a szabadult. Ha nem kap, jelentkezhet(ne) utógondozásra. A pártfogó felügyelő a kontroll és a segítség. A probléma abból adódik, hogy a pártfogó felügyeletet a börtön meghosszabbításának és nem segítő erőforrásként érzékelik az érintettek. További probléma, hogy éles határ húzódik a gondozás és az utógondozás között, mégis gyakran kompetencia-problémák merülnek fel: ez most kinti, vagy benti ügy, a nevelő vagy a pártfogó dolga stb.

Az alapítvány szerint a visszaesés megelőzésének négy jelentős eleme a biztos lakhatási körülmények megléte, a munkalehetőség, a képzettség/képzés/tanulási lehetőségek valamint a tartós emberi kapcsolatok. Az alapvető szociális feltételek biztosítása mellett döntő a szabadult fiatal felnőtt számára egy támogató, segítő kapcsolat, mentálhigiénés gondozás a szabadulás utáni krízis csökkentésére.

A Váltó-sáv által kidolgozott és működtetett utógondozási modell és civil támogató rendszer ismert és elismert a célcsoportnál. A szociális munka közép-

pontjában az egyén és a környezete közötti interakciók állnak. A folyamatos (utó)gondozás nem a börtön elhagyása után kezdődik, hanem a segítő a szabadulás előtt akár két évvel előbb felveszik a kapcsolatot a klienssel, és a kapcsolat nem szűnik meg a civil életben sem. Tapasztalataink szerint a fogvatartottak reszocializációjának első lépése a folyamatos érzelmi támogatás és biztonság, amelyhez hozzájárul a segítő büntetés-végrehajtástól eltérő attitűdje, szemlélete és státusza. bb

Nagy súlyt fektetünk a területen megjelenő segítő szervezetek felkutatására, kapcsolatépítésre és fejlesztésre. Tevékenységünkre jellemző, hogy széles módszertani repertoárral dolgozunk. Egyéni gondozás, csoportmunka, tanulás/képzések, folyamatos kommunikáció, „nyitott ajtó, nyitott ház” módszere, tréning, az önségítés képességének kialakítása és konfliktuskezelési technikák (pl. Szemtől Szembe, mediáció stb.).

A klienscsoport helyzete bonyolult, mert többfajta „ellátórendszert” is érint jelenlegi/jövőbeni státuszuk, komplex problémákkal küzdenek, amelyek hosszú távon nagy költséget, kihívást és választ jelentenek az ellátórendszer számára, ezért komplex, szinergikus beavatkozásra van szükség. A munka és a feladat multidiszciplináris: a büntetés-végrehajtás nevelőjének, pszichológusnak, tanároknak, civil és/vagy egyházi szervezetek munkatársainak, pártfogónak az együttműködésére kell épülnie, melyet a szociális munkás és munkavállalási tanácsadó egészít ki. Bár a módszer elsősorban pszichés betegségek kezelésénél alkalmazott, mégis indokolt célcsoportunknál is, ui. a személyiség és a szociális környezet együtt kerül a segítség középpontjába, hiszen a klienscsoportnak a visszailleszkedéshez gyakorlatilag „gyógyulásra” van szüksége. A módszer középpontjában a segítő személy és annak hitelesség jelenik meg. A segítő és a kliens közötti bizalom kiépülése döntő jelentőségű. Az edukatív és szupportív elemek egységének kell biztosítottak lennie a reszocializációs munkában. Alapelv, hogy a támogatás az egyes személyekből kiindulva valósul meg. Cél az önálló életprojektek, élettervek kidolgozásának segítése a szupportív és edukatív elemek szinergiá-

jával, ésszerű, tudatos és felnőtt érzelmi étellel és emberi kapcsolatokkal rendelkező személyiség kialakításának segítése.

■ TEVÉKENYSÉGEK BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁSI INTÉZETEKBEN

■ Szabadulásra felkészítés

A fogvatartottak többsége igen felkészületlen a szabadulásra. A szabadulás krízisének csökkentése, az információadás és -feldolgozás a börtönön kívüli világról, a társadalmi változásokról, valamint a mintanyújtás, az elfogadó csoport segítségnyújtása az utógondozás és a visszaesés megelőzésének alappillérei.

Szervezetünk 3 ill. 5 hónapos, heti rendszerességgel történő tréningeket tart több büntetés-végrehajtási intézetben, amelyekben a csoportmódszer és az egyéni gondozás ötvöződik. A „Fókuszban a szabadság” tréning – Tóth Herta tematikája alapján - 5 nagy témát dolgoz fel:

1. Fókuszban az egyén (7 blokk): önismeret, önértékelés; változáskezelés; erőforrás-gazdálkodás, erőforrásterkép; tervezés, célok, korlátok; agresszió, együttműködés, konfliktuskezelés; felelősségvállalás, siker- és kudarckezelés.
2. Fókuszban a környezet (3 blokk): emberi kapcsolatok, család, barátságok, gyerekek; kapcsolati háló, környezet; kapcsolatépítés, kommunikáció.
3. Fókuszban a megélhetés (4 blokk): munkaerő-piaci ismeretek és készségek, megélhetés, munka, segélyek, függőség és egyéb lehetőségek.
4. Fókuszban a társadalom (3 blokk): szegénység, társadalmi egyenlőtlenségek; bűnözés, társadalmi normák, előítéletek; demokrácia és piacgazdaság, kisebbségek.
5. Fókuszban az első lépések (3 blokk): praktikus információk ügyintézésről, segélyekről stb., mi változott? Árak, EU stb.; szabadulási krízis; első napok/első hetek megtervezése.

A szabadulásra felkészítés folyamatos munka, megjelenik a képzésekben, valamint az egyéni gondozásban is.

A képzéseket, csoportmunkát egyéni, mentálhigiénés gondozással, esetkezeléssel egészítjük ki. Ennek során vasárnap kivételével a hét minden napján foglalko-

zunk fogvatartott vagy szabadult fiatalal. A fiatal civil pártfogójával (segítő kapcsolat) heti rendszerességgel beszélget, osztja meg problémáit, közösen készülnek a szabadulásra, az utána következő időszakra, dolgoznak ki a fejlődésre/változásra, továbblépésre vonatkozó stratégiát. Legfontosabb cél a személyes erőforrások feltérképezése, lehetőség szerint a családi/hozzá tartozói kapcsolatok rendezése és folyamatosságának biztosítása, valamint konkrét, jövőbeli tervek megfogalmazása a lehetőségek számbavételével. Ezen túl a szociális munkás/segítő legfontosabb feladata a szabadulás körüli ügyintézés és általában az életkezdéshez szükséges információk eljuttatása, a civil kapcsolattartás támogatása, minőségi javítása.

Kompetencia-programok a kulcskompetenciák fejlesztését teszik lehetővé, azaz a társadalmi és természeti környezetben való egyéni, hétköznapi tájékozódást, az ismeretek alkalmazását, más ismeretekkel való összekapcsolását, segítő képességek erősítéséhez járulnak hozzá. Lényege a kooperatív, kommunikatív, a konfliktusok kezelésére képes magatartás fejlesztése, a konfliktus- és problémamegoldó repertoár bővítése. Fontos tényező a folyamatos differenciálás, hátránykompenzáció és felzárkóztatás, kompetencia-fejlesztés.

A modul a következő három fejlesztési területet célozza integráltan: a gondolkodás fejlesztését, a megismerési képességek fejlesztését, továbbá a személyes értékek tudatosítását, a tanulást segítő érzelmi és motivációs tényezők megerősítését.

A büntetés-végrehajtási intézetekben fiatalok részére indított kortárs/szociális segítő képzés azon a meggyőződésen alapul, hogy a börtönön belül jelenlévő kortárs segítő, értő társ, „mindig kéznél van”, és hogy a kortársak/sorstársak könnyebben nyílnak meg egymásnak, könnyebben értik meg egymás problémáit. A kortárs segítő képzés pályaorientáció is lehet, reális továbbtanulási lehetőségeket rejt magában.

A projekt alapelemei:

- elméleti ismeretek a kortárs/szociális munkával kapcsolatban;
- tréning, csoportmunka, gyakorlat.

Váltó Program

A foglalkoztathatóság növelésének egyik alappillére a középiskolai tanulmányok biztosítása, az érettségi bizonyítvány megszerzésének lehetősége. Ez nemcsak a munkaerő-piaci reintegráció nélkülözhetetlen alapfeltétele, hanem a valódi, piacképes szakmák elsajátításának is egyik kulcsfontosságú tényezője. A szakképzések mellett a gimnáziumi oktatás az élethosszig tartó tanulás, valamint az átképzések alapját is jelenti. A Váltó Program az évek óta működtetett, kipróbált és bevált egyéni haladási ütemek és tanulmányok biztosítása, az érettségi vizsgákra történő felkészítő munka mellett koordinációs/tájékoztató tevékenységet is felvállal.

Fogvatartás alatt intézettől, diáktól, büntetési tételtől stb. függően átlag heti 1-3 alkalommal, alkalmanként 1-4 órában foglalkozunk a célcsoport tagjaival.

■ **Tevékenységek szabadulás után**

Információs Bázis-projekt

Az Információs Bázis szakemberek és ex-kriminálisok által működtetett információs központ, amely minden, a szabadulás helyzetét segítő tudnivalót igen széleskörűen gyűjt, tárol, frissít. A Bázis a még fogvatartottakhoz juttatja el a szükséges információkat, de a szabadulás után is lehet „használni”. A foglalkoztatott ex-kriminális munkatársak személyes kapcsolatokat építenek ki a segítő szervezetek munkatársaival, s a Bázison jelentkezőkkel ők készítik el az állapotfelmélet, közösen fogalmazzák meg a problémát, és keresnek megoldási lehetőséget.

2005-ben a Bázis ifjúsági munkásai állították össze a Praktikus ismeretek szabaduláskor című kiadványunkat, amely érthetően és strukturáltan veszi számba a szabadulás ügyintézéseinek lépéseit. A Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága érdemesnek tartotta kiadványunkat minden büntetés-végrehajtási intézetbe eljuttatni.

A Hozzá tartozó Csoport a fogvatartott vagy a szabadultak hozzátartozói számára jelent segítséget, számukra szerveződik speciális problémáik, megoldási stratégiáik megvitatására, segítésére.

Azon túl, hogy a hozzátartozók „kibeszélhetik” magukat, tudatos készülést is jelent számukra családtagjuk szabadulására, annak a speciális lelkiállapotnak a megértésére/feldolgozására, amely tapasztalható a frissen szabadultnál. Emellett fontos a támogatások lehetőségeinek megvitatása, és egyes esetekben családi konzultációkra is sor kerülhet.

Bűnmegelőzés ex-kriminálisok bevonásával

Az Alapítvány kliensei a konzorciumi partnerszervezetek klienseivel együtt saját személyiségük stabilizálása és erősítése mellett és érdekében is vállalják bűnmegelőző, felvilágosító beszélgetések lebonyolítását. Feladatuknak tekintik, hogy eddigi életútjukból szerzett speciális tapasztalataikat felhasználják mások támogatására, védelmére, valamint a segítő szakemberek, szociális munkások, pedagógusok tájékoztatására.

A bűnmegelőzés speciális terepét jelentik internetes honlapjaink, amelyeknek tartalomfejlesztése és -frissítése folyamatos (www.crimeprev.hu, www.valtosav.hu).

„Job coaching” – szabadultak foglalkoztatása és munkaerő-piaci reintegrációjának segítése. Tapasztalat, hogy a szabadságvesztés büntetés a munkaszocializációhoz kevésbé járul hozzá. A megfelelő munkahely kiválasztása, az álláskereső tréningek mellett fontos szerep jut az ún. job coaching tevékenységnek. A szabadultak van egy edzője/mentora („coach-a”), aki időről időre elemzi a klienssel állásának munkafolyamatait, együtt értékeli azokat, a segítő kapcsolatot tart fenn a munkahellyel is. A Váltó-sáv Alapítvány is alkalmaz szabadult fiatalokat. Az egyes munkafolyamatok intenzív átbeszélése és elemzése után kerülhet sor az önálló munkavégzésre, sőt az ex-kriminális munkatárs bizonyos idő elteltével maga is lehet „job coach”.

Szociális munkás a büntetés-végrehajtásban – nehézségek, dilemmák

A börtönben dolgozó szociális munkásnak tisztában kell lennie a börtön világával, klímájával, személyiségre és a szociális kapcsolatokra gyakorolt hatásával, a szubkultúra sajátosságaival. A szo-

ciális munkás itt többnyire egyedül dolgozik a kliensek lét- és életterében. A civil világból, kívülről érkezőket egyrészt igen érdeklődve, pozitív hozzáállással fogadják a fogvatartottak, másrészt a tényleges bizalom megszerzése rendkívül nehéz feladat. A börtönben dolgozó szociális munkásnak nagy tudatossággal kell működnie, fokozott önkontrollal. Önmagunk, személyiségünk karbantartása, az állandó ventillálás és gondolkodás nélkülözhetetlen. További nehézség tevékenységünk alacsony támogatottsága. Egy olyan rendszerben, ahol az őrzés, a fogvatartás biztonsága az elsődleges, és ahol a büntetés-végrehajtás személyzetének attitűdje a fogvatartottakkal és változtatási lehetőségeikkel szemben jelentősen különbözik a miénktől, már akkor boldogok lehetünk, ha a felügyelet megtűr bennünket, és nem akadályozza szándékosan munkánkat. A joghátrányban lévő fogvatartottakhoz hasonlóan a szociális munkásnak is rendkívül sok frusztrációs körülményt kell elviselnie, személyét nemcsak a fogvatartottakkal, hanem a felügyelő személyzettel is fontos elfogadtatnia.

■ HUMÁN PSZICHO 2002 KÖZHASZNÚ TÁRSASÁG / PANNON INTEGRÁCIÓS ÁLTALÁNOS ÉS SZAKKÉPZŐ ISKOLA

■ Borgulya Zoltánné András Zsuzsa: Oktatás, képzés a büntetés-végrehajtásban, szerepe a munkaerő-piaci (re)integrációban

Az elítéltek korszerű pedagógiai, pszichológiai eszközökkel történő nevelése, formálása önbecsülésük és felelősségérzetük fejlesztése, a társadalmi hasznosság tudatának kialakítása fontos feladatunk. A folyamat magában foglalja az elítélt személyiségének alapos megismerését, megfelelő foglalkoztatását, oktatását, képzését, a társadalmi, családi kapcsolatok támogatását.

Miben rejlik a büntetés-végrehajtás (bv.) alatt végzett oktatás-nevelés fő specifikuma, mennyiben tér el ez a pedagógiai tevékenység a hétköznapi értelemben vett felnőttoktatástól? A rácsok mögötti oktató tevékenységben jóval nagyobb mértékben kell támaszkodni más társdiszciplínák eredményeire, törvény-

szerúségeire, amelyek jelentős segítséget nyújtanak pedagógusaink részére, viszont egyben komoly többletismereteket kívánnak meg tőlük. Az oktatói tevékenység a bv. intézetekben elképzelhetetlen nevelés nélkül, tehát fontos, hogy pedagógusaink tisztába legyenek a kriminális személyiségfejlődés legjellemzőbb jegeivel. A megrekedt, megzavart szocializációs folyamat következménye a deviálódás, a kriminális személyiségfejlődés, a büntetés-végrehajtás intézményére a korrekció vár. Meg kell találnunk a személyiség azon gyökereit, ahonnan ismét el lehet kezdeni az építkezést, és olyan tudást is biztosítanunk kell, amellyel képes lesz az egyén létfenntartását, a megélhetését biztosítani, ezért az oktatás, képzés elengedhetetlen része a reszocializációs, reintegrációs folyamatnak. A börtönben történő felnőttoktatás és -képzés során feltétlenül figyelembe kell vennünk, hogy a prevenciónak, a rehabilitációnak és az utógondozásnak szerves egységet kell alkotnia az adott egyén, fogvatartott mentális egészsége, képezhetősége, valamint a tudás gyakorlatba történő átvihetősége érdekében.

A fogvatartottak oktatásának első szakaszában a tanulók szintre hozását valósítjuk meg egy előkészítő programon belül, amelynek keretében speciális gyógy-pedagógiai eszközök bevonásával mérjük fel tanulóink képességeit, készségeit, az esetleges zavarokat, a lemaradás mértékét, s ezzel párhuzamosan kidolgozzuk a korrekciós programot, kiszűrjük az akadályozó tényezőket. Feltétlenül szükséges az intelligencia deficit mértékének a megállapítása, és az adott személy lemaradásától függően az egyénre szabott korrekció, a felzárkóztató, speciális feladatok előkészítése a sikeresség érdekében. Az oktató munka során a komplexitás és a fokozatosság elvét kell követni. Az oktatás specifikus jellege többek között abban rejlik, hogy felnőtt emberek számára kell olyan feladatsorokat, fejlesztő programokat kidolgozni, amelyek ez idáig csak gyermekek részére készültek, illetve amelyeket hasonló körülmények között ez idáig még nem, vagy csak kevés tapasztalattal használtunk.

A börtönoktatásban résztvevő felnőttek figyelme rendkívül nehezen rögzíthető, flexibilis, nagymérvű pontatlanság ta-

pasztalható a figyelemkoncentrációban, amelyek negatívan befolyásolják a memorizálást, a bevést. Az oktatás-nevelés, a rehabilitációs és pedagógiai tevékenység során feltétlenül számolni kell az érzelmi élet labilitásával, az emocionális funkciók sérülésével, az akarati tényezők hibás működésével, tehát a pedagógiai munka során ezek korrekciójára is gondolnunk kell.

A büntetés-végrehajtásban a nevelés, oktatás, képzés a társadalmi reintegrációt szolgálja. A társadalomba való visszatéréshez a mindennapi megélhetést kell biztosítani, amihez munkára van szüksége a szabadult, immár civil egyénnek. A beilleszkedés, a reintegrációs esélyek akkor növelhetők jelentős mértékben, ha az oktatáson, képzésen keresztül olyan hasznos ismeretekhez jut az egyén, amelyek birtokában képes eligazodni a társadalomban, illetve a képzés során elsajátított ismeretei gazdasági tekintetben kompatibilisek. Éppen ezért az intézetekben oktató, képző szervezeteknek közös céljuknak kell lenniük, hogy az alpműveltség megszerzését követően tanulóink olyan szakmai képzésben részesüljenek, amely révén valós esélyt kapnak, mint munkavállalók. Fontos követelmény, hogy a gyakorlati tárgyak oktatásához megfelelő feltételek álljanak rendelkezésre a börtön falain belül, illetve a büntetés-végrehajtás külső munkahelyein. Ilyen képzések azok, amelyek szerepelnek az Országos Képzési Jegyzékben és keresettek a piacon.

Az igazi probléma talán nem is a reszocializációs folyamat börtönön belüli végrehajtása, biztosítása, hanem a reintegrációs folyamat szabadulás utáni szakasza, a beilleszkedés biztosítása. Beilleszkedés a „rég”, a civil körülményekbe, de nem a régi mechanizmusokkal, befogadás a régi csoportba, de nem a régi szemlélettel, személyiséggel. Erre való tekintettel jelentős hangsúlyt kell fektetnünk a személyiség-rekonstrukciós tevékenységre, hiszen e nélkül a fő cél, a szabadultak társadalmi reintegrációja nem valósítható meg sikeresen.

Jelenleg nyolc büntetés-végrehajtási intézetben folynak a képzéseink, összesen 55 pedagógus segítségével. Az ő munkájukat segíti az 5 fős adminisztratív személyzet, tehát összesen hatvan fő-

vel dolgozunk, 530 beiskolázott fogvatartott vesz részt a képzéseinken. Az alapfokú oktatás alsó- és felső tagozata mellett két helyen szakiskolát, Sátoralja-újhelyen szakközépiskolát működtetünk. Szervezetünk központja szeptemberben új helyen, Dunaújvárosban nyitja meg a kapuit.

■ JÁSZ-NAGYKUN-SZOLNOK MEGYEI NÉPFŐISKOLAI TÁRSASÁG

■ Nagyné Kis Mária: Fogvatartottak felkészítése a munkavállalásra

A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Népfőiskolai Társaság 1991-ben alakult, 2004 óta akkreditált felnőttképzési intézmény az általános felnőttképzés területén. Kilencedik éve felkérésre szervezünk programokat büntetés-végrehajtási intézetekben, ahol olyan keretek között dolgozunk, amely nagyfokú rugalmasságot, nyitottságot, együttműködési készséget követel mindnyájunktól.

Az általunk a fogvatartottak körében végzett felnőttképzés során a személyesség és a hitelesség erejével próbáljuk a tudást, a tanulást, mint kitörési pontot felkínálni a hallgatóknak. Munkánk során egyenrangúságra törekszünk a tanár és a hallgató között. Fontos számunkra a felnőtt tanuló tapasztalata, véleménye.

Az „Alapképzés felnőtteknek - visszatűt a társadalomba” címet viselő programot PHARE pályázati forrásból dolgoztuk ki. Alapvető célkitűzése a félbehagyott iskolai tanulmányok folytatása, záróvizsgára való felkészítés, amelyet tréningek egészítenek ki, segítve a hallgatót szabadulását követően a munkaerőpiacon való megjelenésben, vagy a további tanulmányok megkezdésében. Az „Álláskeresési és munkaerő-piaci tréning” keretében önismeretük, kommunikációs készségük bővül. A konfliktuskezelő gyakorlatok során jártasságot szerezhetnek azon a téren, hogyan birkózhatnak meg a jövőben a nehezebb szituációkkal a mindennapi életben. Tapasztalataink szerint ez a program a 7-8. osztály befejezésére, a további tervek megfogalmazására, az eddigi tanulás és munkával kapcsolatos negatív élmények feldolgozására igen alkalmas. A program 3 éves előkészítő munkával alakult ki a Magyar Népfőiskolai Társaság

koordinálásával, dán és szlovén felnőttképzési szakemberek bevonásával.

Az „Esélyt adunk” program az IM OBmB mikro pályázat támogatásával a résztvevők reintegrációját segíti elő. Bűnmegelőzés szempontjából a börtönben folyó munkánk a bűnmegelőzés nulladik órája. A szolnoki büntetés-végrehajtási intézetben elhelyezett emberek döntő többsége a megyében él, így sem az intézetnek, sem a megyének nem érdektelen, hogyan érkeznek vissza a társadalomba. Szabadulásra felkészítésüket mi végezzük. Nagyon fontos számunkra, hogy a fogvatartottakkal folyó munkában figyelembe vegyük rétegzettségüket, és örömeinkre szolgál, hogy szinte mindenki szeretne valamilyen programba bekapcsolódni. A csoportok összeállítása az előzetes jelentkezés alapján a nevelőkkel történt egyeztetés alapján alakul ki.

A jelenleg folyó programelemek:

- Tanulás tanítása tréning két csoport számára
- Konfliktuskezelő tréning két csoport számára
- Életvezetési ismeretek tréning két csoport számára
- Álláskeresési tréning
- Munkaerő-piaci tréning
- Bevezetés az informatikába
- Szintfelmérés
- Képzési tanácsadás

Ez a programunk eltér a szokásos népfőiskolai kurzusoktól, több csoportfoglalkozást tartalmaz, és kevesebb ismeretet közvetít, s nagyobb hangsúlyt helyeztünk a kompetenciák fejlesztésére is. Előtérbe kerül az aktivitás, az erőfeszítés a passzivitással és tehetetlenséggel szemben, javul a fogvatartottak egymáshoz való viszonya, a rivalizálás hátterbe szorul, növekszik az együttműködési készség. A tréningek alkalmával felkészülhetnek, eszközöket, ötleteket, információt kapnak, hogy valóban át gondolják saját élethelyzetüket, számba vegyék a lehetőségeket. A társadalomba való integrálódáshoz azonban a „kinti” intézményrendszernek is fogadóképesebbé kell válnia.

■ IGAZSÁGÜGYI HIVATAL

■ Kóta Tünde: A pártfogók munkaerő-piaci támogatási lehetőségei; a pártfogók munkája

Magyarországon a pártfogói tevékenység előzményei hosszú évszázadokra nyúlnak vissza a foglyok támogatásának legegyszerűbb formáitól a börtönmissziós kezdeményezéseken át a kifejezetten fogvatartottak gondozására alakult szövetségek és patronáló ligák működéséig. Az 1978. évi Btk. intézkedései között nevesítette a pártfogó felügyeletet, ezzel különválasztása az utógondozástól megtörtént. A 80-as években már Magyarországon is érezhető társadalmi és szakmai érdeklődés mutatkozott a deviáns viselkedés, ezen belül a normaszegések iránt is. Ebben az időben készültek a nagy deviancia kutatások is. Szembesülni kellett a társadalmi viszonyok markáns megváltozásával, amely a teljes foglalkoztatottság elvének további érvényesítését egyre fokozottabban akadályozta. A rendszer-váltás idején a munkahelyek száma drasztikusan csökkent, a népesség különböző csoportjainak foglalkoztatása egyre problémásabbá vált. Ez a tendencia elsőként érintette a fogva tartásból szabadultakat.

■ A pártfogó felügyelő utógondozás terén kifejtett tevékenysége

A megváltozott társadalmi viszonyok és az elvárások a pártfogó felügyelőkkel szemben sürgették az intézményi és szakmai átalakulást. 2003. július 1-jén komplex büntetőjogi reformba ágyazottan jött létre a Pártfogó Felügyelői Szolgálat, amely integrálta az addig külön szervezeti keretek között működő, fiatalok és felnőtt korúak ügyeit ellátó egységeket, a felügyeletet az igazságügyi-miniszter gyakorolja. Elkezdődött az addig megyei szinten szétforgácsolt szakmai gyakorlat egységesítése, a szten-derdek kidolgozása. Az addig alulmennyelt pártfogói felügyelői szolgálat költségvetési mellérendeléssel végezheti immáron szakmai feladatait a büntetőeljárás teljes szakaszában, az alábbi területeken:

- környeztanulmányok készítése,
- pártfogó felügyelői vélemények készítése,
- közérdekű munka szervezése és ellenőrzése,
- pártfogó felügyelet végrehajtása,
- utógondozás.

Az ügycsoportok közül az utógondozás tartozik a témafelvetés körébe, bár a teljesség kedvéért említést kell tenni a pártfogó felügyelet végrehajtásának azon esetére, amikor feltételes szabadítás mellett érvényesül az intézkedés, továbbá a fiatalok esetében jelentkező, javítóintézetből történő ideiglenes elbocsátásra is. Bár ezek a Btk. szabályozása alapján történnek, mégis az esetkezelés rendkívüli mértékben hasonlít az utógondozáshoz.

Az elítéltek utógondozására a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. törvényerejű rendelet IX. fejezete, és a pártfogó felügyeletet közvetlenül szabályozó 17/2003. (VI. 24.) IM rendelet szabályozása vonatkozik.

■ A pártfogó felügyelőnek a munkába állítás terén kifejtett tevékenysége

A munkavégzés mint a napi életvitelnek keretet adó, optimális esetben pozitív érzést keltő tevékenység, amely az életvezetés anyagi bázisát jelentő pénzforrásokhoz jutást biztosítja, a bűnmegelőzés, így a közösség biztonsága szempontjából a legfontosabb életfeltételek egyike, a pártfogó felügyelők hagyományosan ezen a területen fejtik ki támogató tevékenységük legnagyobb részét. Természetesen abban a helyzetben, amikor a társadalom minden rétegében megnehezült a munkába állás, illetve a foglalkoztatási státusz megőrzése, ez a feladat egyre összetettebbé válik. Szolgálatunk az alábbi területeken dolgozik annak érdekében, hogy minél több kliense dolgozhasson, és a kereső foglalkozás biztosítsa mindennapi életfeltételeinek megteremtését:

1. A munkavállalói tulajdonságok és viselkedés területe

- Annak az oksági körnek a felderítése, hogy miért sikertelen a munkába állási kísérlet, illetve miért kerül sor az állás elvesztésére.

- Az igények megfogalmazása.
- A motivációs bázis kialakítása
- A teendőkről akcióterv készítése (képzésbe, továbbképzés, szociális készségek fejlesztése, munkaerő-piaci tréning, személyiségfejlesztő tréning, stb.)

2. A státusz helyzet javítása

- Kapcsolatfelvétel a munkaügyi központ kirendeltségével, tanácsadás, hasonló élethelyzetű társakkal való találkozás
- Álláskeresők nyilvántartásában történő regisztráció
- Munkahelykeresés

3. A munkavállalással kapcsolatos pozitívumok és negatívumok áttekintése, törekvés a pozitív hozadék elérésére, rövid-, közép-, hosszú távú célok megfogalmazására, motiváció szinten tartására, emelésére

- kötelezettség lista
- költségvetési tréning
- konfliktus-értelmezés, rendezés.

■ A pártfogó felügyelői szolgálatnak az állami felelősségvállalást érintő tevékenysége

Szolálatunk munkatársai a teljes foglalkoztatottság elve érvényesülésének megszűntét követően lehetőségeikhez mérten igyekeztek felhívni a figyelmet arra, hogy a fogva tartásból szabadulók munkába állási esélyei drasztikusan csökkennek. A folyamat mérséklése, az esélyegyenlőség megteremtése érdekében jeleztük a problémát, és a pozitív diszkriminációt magába foglaló intézkedések megtételére tettünk javaslatot. E körben az eredményeket a társadalmi bűnmegelőzés nemzeti stratégiája céljainak végrehajtásából származó 2005-ben és 2006-ban megvalósítandó feladatokról szóló 1036/2005. (IV. 21.) Korm. határozat tartalmazza:

A büntetés-végrehajtási intézetekben lévő társadalmi integrációjának elősegítése érdekében a szabadságvesztés tartama alatt meg kell szervezni az oktatás, a szakképző, az OKJ-s képesítést adó, köztük informatikai szakirányú képzési programokat és a kapcsolódó felnőttképzési szolgáltatásokat. A büntetés-végrehajtási intézetben fogva tartott, továbbá a pártfogó felügyelet alatt álló rászoruló elítéltek és vádemelés elhalasztása hatá-

lya alatt állók számára szolgáltatásként meg kell szervezni az álláskereső tréninget, az önismereti csoportot, a konfliktuskezelő tréninget. A célok elérését pályázati forrásokkal is támogatni, a legjobb gyakorlatot terjeszteni kell.

A feladat megvalósítása érdekében pártfogó felügyelőink minden bv. intézetben és javítóintézetben jelen vannak, együttműködési megállapodások szabályozzák a kompetencia határokat. Pártfogóink csoportos tájékoztatókat, egyéni meghallgatásokat tartanak, közreműködnek a munkába álláshoz szükséges okmányok intézésében, a családok visszafogadásra történő felkészítésében, a lakhely és a munkahely, a tanulmányok folytatásának előkészítésében. Létszámproblémáink miatt csak néhány megyében tudjuk biztosítani az önálló, speciálisan utógondozói feladatok ellátására szakosodott munkatárs jelenlétét.

2004. év során az OBmB makro pályázatán Fővárosi Hivatalunk nyert, és többek között a Váltó-sáv Alapítvánnyal együttműködésben megvalósította a pártfogó felügyelői közösségi foglalkoztató modellintézményét. E helyen munkaerő-piaci tréning, álláskeresés, önismereti és agresszió-kezelő tréning, egyéni életvezetési tanácsadás folyamatos biztosításával segíti elő a munkaerő-piaci esélyek növelését. A gyakorlatot és a tapasztalatot többi hivatalunknak közvetítjük.

El kell érni, hogy a büntetőeljárás és a büntetés végrehajtása során a pártfogó felügyelők gondoskodjanak arról, hogy a terhelt munkanélküli, de munkaképes korú és munkavégzésre alkalmas családtagjai a nyilvántartásba regisztráltassák magukat. Ezt a pártfogó felügyelők az általuk készített környeztanulmányban rögzítik.

Elő kell segíteni azt, hogy a fogva tartottak regisztrált munkanélküli családtagjainak munkaerő-piaci esélyei javuljanak.

Biztosítani kell azt, hogy a büntetés-végrehajtási intézetben lévő és a pártfogó felügyelet alatt állók gyermekei is részt vegyenek a szervezett szabadidős programokban, nyári táborozásokban.

Utógondozással is segíteni kell a javítóintézetből szabadulók integrációját, erősíteni kell a még meglévő családi kapcsolataikat.

A bűnmegelőzési stratégia egyik legnagyobb eredménye, hogy 2005. január 1-jétől módosult a foglalkoztatást elősegítő támogatásokról, valamint a Munkaerő-

piaci Alapból foglalkoztatási válsághelyzetek kezelésére nyújtható támogatásról szóló 6/1996. (VII. 16.) MüM rendelet. 18/B. §-ának (3) bekezdése szerint ked-

vezmény igénybevételére van lehetőség legfeljebb egyévi időtartamra annak a munkaadónak az esetében is, amely pártfogó felügyelet alatt álló személy vagy

olyan személy foglalkoztatását vállalja, aki a szabadságvesztés-büntetésből a támogatás iránti kérelem benyújtását megelőzően, hat hónapnál nem régebben szabadult.

Tapasztalataink szerint a munkáltatók nem ismerik e téren lehetőségeiket, így alig, vagy nem kellő mértékben történik meg a támogatás igénybevétele. Ez végső soron ahhoz vezet, hogy a jogalkotó szándéka a bűnmegelőzési érdekek érvényesítése terén sérül. Ezért minden megyei hivatalunk konzultál a területén levő munkaügyi központokkal. Problémát érzékelünk azonban a támogatás igénybevételéhez szükséges forrás biztosításában.

Konzultációt folytatunk a BVOP munkatársaival is annak érdekében, hogy a szabadultakat automatikusan lásdák el a szükséges igazolással, és a magunk gyakorlatában is arra törekszünk, hogy az első találkozáskor tájékoztassuk pártfogoltjainkat és utógondozottainkat a kedvezmény igénybevételével kapcsolatos tudnivalókról.

Tapasztalataink szerint nemcsak a tájékoztatatlanság az oka annak, hogy vélhetően igen kis számban veszik igénybe a kedvezményt a munkáltatók, tehát nem érvényesül számottevően kedvező hatás a célcsoport foglalkoztatásában. Ez a konstrukciót is gyengíti, hiszen a szabadulók és a pártfogoltak a belépéskor igen nehezen vállalják fel, hogy nyilvánvalóvá kell tenniük a rájuk nézve kedvezőtlen adatot. Attól tartanak, hogy ennek az információnak a birtokában már nem kerül sor az alkalmazásukra. Talán a célt jobban szolgálná, ha programok finanszírozására lenne lehetőség, illetve adójóváírás formájában történne a kedvezmény igénybevétele.

A programok közül kiemelem az „Új Esély” elnevezésűt, amelyben képzésre és foglalkoztatásra is sor került.

■ PEST MEGYEI IGAZSÁGÜGYI HIVATAL

■ Gyetvainé Juhász Mária: Pest megyei helyzetkép szabadultak munkaerő-piaci lehetőségeiről a pártfogók szemszögéből

A fogvatartottak és a büntetés-végrehajtási intézetekből szabadulók pártfogói

szemszögből csak egy-egy részét jelenti a pártfogó felügyelet alatt álló embereknek. Ha egy körrel jelöljük a pártfogó felügyelet alá rendelhető összességét, akkor a bv. intézetből szabadulók csoportja mellett, akiket hivatalosan a „feltételes szabadság” mellett elrendelt pártfogoltaknak nevezünk, még három nagy csoport alkotja a teljes kört:

1. a felfüggesztett szabadságvesztés mellett elrendelhető,
2. a próbára bocsátás,
3. a vádhalasztással kötelezően elrendelt pártfogoltak csoportja.

Ebben a kördiagramban különböző nagyságúak az egyes csoportokat kifejező körcikkek. (A saját statisztikám szerint a legutóbbi hónap adata: 171 főből 96 vádhalasztással elrendelt pártfogó felügyelet alatt álló van.)

Amikor a munkaerő-piaci integráció gyakorlati tapasztalatairól a *pártfogók szemszögéből* szólnak, nemigen tudjuk élesen különválasztani a felügyelet alá kerülő egyes csoportokat, mert valamennyiük számára egységes a jogszabályban is megfogalmazott alapfeladatunk: a pártfogó felügyelet célja, hogy az elkövető ellenőrzésével és irányításával elősegítse annak megakadályozását, hogy ismételten bünt kövessen el, és segítséget nyújtson a *társadalomba* való visszailleszkedéshez.

Ugyanakkor az is igaz, hogy a társadalom szövetébe való be-, vagy visszailleszkedésnek a legjelentősebb elemei, sőt feltétele a munkára való képesség, a képzettség, a munkahelyi lehetőség és a lakhatás együttes megléte.

Az évek során meggyőződésemmé vált, hogy a megélhetési nehézségekkel, napi gondokkal küszködő, munka és rendszeres elfoglaltság nélküli ember veszélyeztetetté válik igen sok szempontból. Itt utalok az 1979. évi 11. sz. tvr.-ben foglalt ún. általános magatartási szabályokra, amelyek között a 2. pont hangsúlyosan a munkavégzési kötelezettségekről rendelkezik.

Röviden: a pártfogolt kötelessége, hogy – amennyiben munkaképes – munkaviszonyba *kell* állnia, vagy egyéb kereső foglalkozást kell folytatnia. Egyértelmű, helyénvaló, de napjainkban egyre in-

kább csak differenciáltan megkövetelhető magatartási szabály ez.

■ A Pest megyei helyzetkép

Munkánk bemutatását az újszerű ún. „börtönpártfogással” kezdem.

A bv. és a javító intézetekben végzett börtönpártfogásnak kiemelkedő szerepe van. Függetlenített munkakörben végezzük ezt a tevékenységet. A Váci és a Márianosztrai Fegyház és Börtönnel együttműködési megállapodás született, amelynek értelmében heti vagy kétheti rendszerességgel jelen van a pártfogó felügyelő. Az aszódi javítóintézetbe két fiatalokkal foglalkozó pártfogó jár, a tököli bv. intézetben csoportos előadások formájában jelenünk meg leggyakrabban.

Az OBmB pályázat keretében készült – *Tájékoztató a szabadulás előtt álló fogvatartottak és pártfogoltak részére* című – kiadvány anyag igen széles körben nyújt információkat a szabadulás előtt állóknak.

Tapasztalatunk az, hogy nagy segítséget jelent a szabadulóknak, ha már valaki odabent „foglalkozik” vele, segíti őt. Volt olyan pártfogoltam is, aki hosszú szabadságvesztés után éppen a Váltó-sáv Alapítvány támogatásával, már érettségire készülve, önálló tervekkel tudta megkezdeni kinti életét. Igen fontos muníció ez a sokat emlegetett társadalmi reintegráció megvalósításához.

A pártfogoltak a társadalom olyan hátrányos helyzetű csoportját alkotják, akik esetében a marginalizációs tényezők (munkanélküliség, hajléktalanság, szenvedélybetegségek, anyagi problémák) és a személyiségbeli problémák (bizonyos képességek, készségek hiánya) vezettek a különböző súlyú bűncselekmények elkövetéséhez. Sokuk esetében az igazságszolgáltatás rendszerébe való bekerülés fokozza a társadalmi kirekesztődés veszélyét. Különösen igaz ez a börtönből szabadulókra, akiknek reintegrációját nehezíti a tartós elszigeteltség, a börtönszocializáció, illetve a társadalomban meglévő előítéletek.

Az újrakezdést ún. joghátrányok is nehezítik. A pártfogó feladata az is, hogy a mentességi lehetőségekről tájékoztassa a pártfogoltat. A pártfogónak azon szociális problémák megoldásá-

ban való közreműködés a feladata, amelyek a bűncselekmény elkövetéséhez vezettek, vagy ismételten vezethetnek. Sok intézménnyel, szervezettel kell ezért kapcsolatot tartania, hogy irányítani, informálni tudja a pártfogoltat igen sokfelé ágazó problémái megoldásában.

Fontos tényező a pártfogó kompetencia-határainak megállapítása. Olykor igen nehéz a határokat meghúzni ebben a kérdésben saját magunk számára is. Munkánk másik szakmai kérdése, hogy hogyan lehet optimális aránnyal biztosítani az ellenőrző, azaz felügyelő, illetve a segítő, azaz a pártfogói elemeket mindig konkrétan, egyénre szabotban.

Itt térek vissza a munkavállalás mint a társadalmi beilleszkedés a lakhatás melletti legfontosabb feltételére. Magatartási szabályként is előírt, megfogalmazott követelmény a munkavégzés kötelezettsége. Mindezt ellenőrizni kötelességünk és lehetőségünk is egyben, amelyet a gyakorlatban nem könnyű kellő mélységben elérni. Egyik akadály ennek többek között az is, hogy még mindig nagy számú pártfogoltal dolgozunk. Csak két adatot említek e körben: a 2005. évi új ügyek száma: 1630 felnőtt korú és 2454 a fiataloké. A felnőtt korúak egy pártfogóra eső száma átlagban 150-160 fő.

A munkába állás, munkahelykeresés tekintetében elsődleges kiindulásnak tekintjük, hogy a pártfogoltban megvan-e a kellő motiváció, akarat, talpraesettség az *önállóságra*, az önerőre, vagy szinte minden területen segítségre van szüksége. Ekkor lépnek elsőrendű szereplővé munkánkban a Munkaügyi Központok, amelyekkel körzetenként a pártfogók régóta, de különböző módokon együttműködnek.

Előrelépést jelentett ezért munkánkban a Pest Megyei Munkaügyi Központtal (továbbiakban PMMK) való együttműködési megállapodás megkötése, melyre 2005 novemberében került sor. Az együttműködési megállapodás célja, hogy a két szervezet ügyfelei, az álláskereső pártfogoltak, megfelelő tájékoztatást kapjanak a képzési, elhelyezkedési lehetőségekről, munkaerő-piaci programokról.

■ A PMMK az együttműködés során

- Tájékoztatást nyújt a munkaügyi központ szolgáltatási lehetőségeiről a pártfogoltak és a pártfogók részére.
- A kísérőlappal érkező pártfogoltakat fogadja, regisztrálásában közreműködik, ellátja személyes információkkal a munka- vagy képzési lehetőségekről.
- Információt szolgáltat az álláskeresési lehetőségekről a pártfogoltak és pártfogók részére.
- Folyamatos munkavállalási, képzési tanácsadást nyújt, illetve lehetővé teszi az Álláskereső Klub foglalkozásain való részvételt az álláskereső pártfogoltak részére a felmerülő igény szerint.
- Kiemelten segíti a pártfogói felügyelet alatt álló ügyfelek képzésbe történő bevonását, illetve elhelyezkedését.
- Negyedévente tájékoztatást ad azokról a munkahelyekről, amelyek a megyében közérdekű munka végzésére elítéltek kijelölését igénylik.

■ A Szolgálat az együttműködés során:

- Segíti a pártfogoltak regisztrálását az illetékes munkaügyi kirendeltségen.
- A pártfogók motiválják az álláskereső pártfogoltakat a PMMK-val való együttműködésre és tájékoztatják a fiatalokat az együttműködés előnyeiről.
- A pártfogó ellenőrzi a pártfogolt kapcsolattartását a PMMK-val.

Jelentős változtatás, hogy minden Munkaügyi Központban egy kinevezett előadó külön foglalkozik a pártfogoltakkal. Ennek jelentősége a személyes kapcsolat: folyamatosságot biztosító segítőt kap a pártfogolt a korábban mindig változó előadóknál történő jelentkezés helyett.

A megye a munkanélküliek arányát tekintve kedvezőbb helyzetben van az országos átlagnál, és 2005. januártól decemberig 14 056 Alkalmi Munkavállalók Könyv került kiadásra (szezonális) munkára.

■ MAGYAR TESTVÉRI BÖRTÖNTÁRSASÁG

■ Katona Csilla–Roszik Gábor: A Magyar Testvéri Börtöntársaság társadalmi és munkaerő-piaci reintegrációs tapasztalatai

A Magyar Testvéri Börtöntársaság a Prison Fellowship International szervezetének magyarországi tagszervezete 1992 óta. Önkénteseink az ország különböző börtöneibe járnak, és tartanak keresztény missziós foglalkozásokat. A foglalkozásra járó fogvatartottak, elítéltek életében felmerülő problémák megoldásában az önkéntesek saját, illetve gyülekezetük erőforrásait felhasználva próbálnak segíteni.

A nemzetközi szervezet képzési programjaiból vettünk át, illetve saját tapasztalataink alapján hoztunk létre néhány programot, amit eredményesen alkalmazunk annak érdekében, hogy a börtönből szabaduló elítélteket képessé tegyük a szabadulás utáni társadalmi beilleszkedésre.

A programok egy része az otthonmaradottakra, közülük is elsősorban a gyerekekre fókuszál, akik a legfőbb kárvallottjai a büntetésnek. Az elítélt szabadulás utáni beilleszkedésében rendkívül jelentős szerepe van a családnak, a gyerekeknek.

Az egyik legjelentősebb programunk az **Angyalfa program**, amelyet a karácsonyi időszakban valósítunk meg. A börtönben lévő szülő nevében küldünk ajándékot a gyerekeknek. Több ezer gyerekeknek küldtünk ajándékot az elmúlt tíz évben. A közvetlenül postai úton eljuttatott csomagok helyett ezt az alkalmat felhasználjuk arra, hogy a gyerekek közelében élő segítő hivatást gyakorló pap, lelkész testvéreket keressük fel azzal a kéréssel, hogy személyesen juttassák el a gyerekekhez az ajándékot. A látogatás alkalmat ad a beszélgetésre, és a gyerekek életének további segítésére is.

A másik lehetőség, hogy a csomagokat a börtönlelkészek segítségével az elítéltekhez juttatjuk el, akik a beszélőn személyesen adhatják át az ajándékokat, így erősítve gyerekeikkel a kapcsolatukat. Minden évben ugyanezzel a céllal nyári tábort szervezünk a börtönben lévő szülő gyermekei számára.

Zákeus program – Helyreállító igazságszolgáltatás. Az elkövetett bűncselekmény feldolgozása, a felelősségvállalás elősegítése, majd az áldozat és elkövető kapcsolatának lehetséges helyreállítása, illetve az erre irányuló szándék kifejezése a célja a programnak. A programba bevonjuk az áldozatokat is, akik elmondják, mit éltek át akkor, amikor elszenveték a bűncselekményt. A programba bevont áldozat nem feltétlenül az elkövető közvetlen áldozata, lehetséges egy másik hasonló bűncselekmény áldozata részvételével megvalósítani a programot.

Működik a házasság a börtönben. A fogvatartott és élettársa számára a kapcsolatokat erősítő, párban lefolytatható, egész napos program, amit segítő házaspárok vezetnek.

A családnak rendkívüli szerepe van a társadalmi visszailleszkedésben. A családba szabadulók 60%-a nem követ el újabb bűncselekményt. Ezért rendkívül fontos lenne a családi kapcsolatok fenntartása, erősítése, fejlesztése a fogvatartás ideje alatt. Fontos lenne a büntetés-végrehajtás lehetőségeinek, felelősségének felismerése is, hogy a társadalmi beilleszkedést segítő programok megvalósíthatóvá váljanak az intézetekben.

Az egyéni gondozási munkában szerzett tapasztalatokról a Kaposvári Regionális Szervezet életéből merítünk:

A kapcsolatfelvétel a börtönben történik, az előzetes házból dolgozunk. Meggyőződésünk, hogy az utógondozást a bűncselekmény elkövetésétől kell elkezdeni a szabadulás utáni társadalmi reintegráció sikere érdekében. Ekkor még sok esetben megvannak a családi kapcsolatok, ezért szervezetünk önkéntesei a börtönökben tartanak kulturális és keresztény foglalkozásokat, és az arra rendszeresen járó fogvatartottakkal, elítéltekkel tartanak kapcsolatot, illetve szükség és lehetőség szerint felveszik a kapcsolatot a családdal. Igazán sikeresnek azokat az eseteket tartjuk, ahol az egész családot sikerült a gondozásba bevonni. Komoly család-gondozással és sok segítő bevonásával tudtunk eredményeket elérni.

Tapasztalataink szerint az egyetlen lehetőség szabadulás után az alkalmi munka, illetve a Munkaügyi Központ támogatásával és a pályázati programokon

keresztüli alkalmazás. Jelenleg mi is alkalmazunk a Kaposvári Regionális Szervezet Forrás Alapítványánál egy szabadult női elíteltet, aki a programjaink kivitelezésében dolgozik.

Brazíliában van egy APAC rendszer szerint működő börtön, amelynek filozófiájában a család áll a középpontban. Az átlag büntetés 12-13 év, a visszaesők száma 4-5 % körül mozog. Az APAC-ot létrehozó és működtető közösség vallja, hogy a szeretet nem luxus a börtönben sem.²

Meg kell teremteni annak lehetőségét, hogy minden megyében letöltő házak legyenek, annak érdekében, hogy a családi kapcsolatok megmaradhassanak a büntetés letöltése idején is. A program megvalósítását ma el kell kezdeni. A szükséges kormányzati támogatást kérjük ehhez a programhoz.

■ AVP HUNGARY KÖZHASZNÚ EGYESÜLET

■ Szántó Eszter: Koncentrikus körök. AVP Hungary Közhasznú Egyesület rehabilitációs börtönprogramja és hálózatos építése

Az Országos Foglalkoztatási Közalapítvány által finanszírozott programunk közvetlen célja a fogvatartottak és szabadultak sokoldalú támogatása. Cél annak előkészítése, hogy a büntetés-végrehajtási intézeteken kívül az elsődleges munkaerőpiacon lehetőséget teremtsünk számukra, támogassuk őket az elhelyezkedésben és a tartós munkavégzésben személyiségük fejlesztésével, munkaerő-piaci esélyeik javításával. Szociális problémáik enyhítésével hozzájárulunk a társadalomba való visszaillesztésükhöz. A fogvatartottak számára új perspektívákat szeretnénk nyitni, szeretnénk elérni, hogy az eddigi igen alacsony társadalomba való visszailleszkedési index javuljon.

A program helyszíne: Hajdú-Bihar megyei Büntetés-végrehajtási Intézet

A program elemei:

Kapcsolat felvétel, tájékoztatás

Pszichológiai teszt felvétele: agresszióskála kérdőív, munkaérték kérdőív.

Szerződés-kötés: a kliens és a program vállalásainak rögzítése

AVP-tréning: 24-30 órás, általában 3 napos intenzív munkát (részvételt) igényel a csoportonkénti 10-20 önkéntes résztvevőtől és a 2-4 fő trénerrel. A tréning 2,5-3 órás szakaszokból áll, és négy nagy témakör köré épül fel:

- megerősítés, önbizalom javítása
- kommunikáció
- közösségépítés
- konfliktuskezelés.

A tréningek elfogadó légköre lehetőséget ad a korábban elszenvetett sérelmek feldolgozására, konfliktusokra adott erőszakos reakciók értelmezésére, átdolgozására.

Ciklusonként 1 alap, 1 bontott alap, 1 haladó tréninget tervezünk.

Mentális gondozás a büntetés-végrehajtási intézetben

A résztvevővel kötött együttműködési megállapodás képezi alapját a mentális gondozásnak. Ennek során lehetőséget nyújtunk a fogvatartott számára a tréningben szerzett ismeretek elmélyítésére, ventilációra, esetenként krízisintervencióra, ezzel is csökkentve a speciális élethelyzet következtében kialakuló lelki sérülések mértékét. Egyéni igény szerint segítséget nyújtunk a családdal való kapcsolattartásban, hogy ne szakadjon meg a külvilággal a kapcsolat.

Krízisintervenció

Olyan krízishelyzet esetén, amikor a szociális munkás nem képes hatékonyan beavatkozni, képzett krízisinterventort, ill. pszichológust hívunk segítségül, aki néhány beszélgetés alkalmával segíti a kliens a krízishelyzetből való kilábalásban.

Szociális ügyintézés

A résztvevők helyzetükből adódóan nem képesek félbemaradt ügyeik rendezésére, és sok esetben a hozzátartozók is segítségre szorulnak ezen a téren, ezért különösen fontosnak tartjuk ezt a szolgáltatást. Szabadulást követően is sok segítséget igényelnek a résztvevők ezen a területen, pl. személyes iratok pótlása, különböző szociális juttatások intézése.

² Ennek a börtönnek a működéséről és történetéről Roszik Gábor a *Börtönügyi Szemle* 1997. évi számában terjedelmesebb tanulmányban számolt be *A szeretet nem luxus... címmel*

Hozzá tartozók gondozása

A fogvatartottak családjának nagy lelki és anyagi terheket jelent az egyik kereső kiesése, ezért ha igénylik, számukra is segítséget nyújtunk.

Munkába állítás

Célcsoportunk szinte a leghátrányosabb a munkaerő-piacon. Nagy részük alulképzett, a cigány etnikumhoz tartozó, ezen kívül meg kell küzdenie a szabadulása után őt érő előítéletekkel is. Ezért képességeit, lehetőségeit, igényeit felmérve az erre kiképzett szakember segítségével felkutatjuk számára a megfelelő munkahelyet, kiközvetítjük. A folyamat részeként megismerik azokat az alapvető lépéseket is, amelyek elengedhetetlenek ahhoz, hogy a későbbiekben önállóan találjanak maguknak új munkalehetőséget.

Szálláslehetőség felkutatása, lakhatási támogatás

A minőségi munkavégzés elengedhetetlen feltétele, hogy a dolgozó kipihenően érkezzen munkahelyére. Ezért azoknak, akik nem rendelkeznek a szabadulást követően szállással, a program szálláslehetőséget biztosít, két hónapig átválalva annak költségeit. Természetesen ez szorosabb együttműködést igényel a résztvevő részéről is, ezért e szolgáltatás igénybevételének feltétele az egyéni szerződés kötés, a folyamatos munkavégzés, az előtakarékoság, és a folyamatos kapcsolattartás a szociális munkással.

A munkában tartás, megélhetési támogatás az első jövedelem megszerzéséig tartó megélhetési támogatás. Ennek feltétele a munkába állás, illetve szoros együttműködés a segítővel.

Az utógondozás a szabadulást követően a társadalomba való visszailleszkedés megkönnyítését szolgálja. A folyamatos kapcsolattartás során megerősítjük a kliensben a pozitív magatartásformákat, segítjük életvezetésének kialakításában, ha erre önállóan nem képes. A kríziseken való szakszerű átszűréssel megakadályozható, hogy azok ismét a bűnözés, a deviáns magatartások felé sodorják a szabadultat. Kiemelt célunk az utógondozás során, hogy a munkahely hosszú távú megtartását elősegítsük. Erre a folyamatos, igény szerinti (személyesen, telefo-

non) kapcsolattartás során a ventilláció, illetve tanácsadás az eszközünk.

Az AVP tréningek hozzájárulnak a résztvevők önkontrolljának, felelősségérzetének, kiegyensúlyozottságának növekedéséhez, ezáltal javul szabálykövető magatartásuk, destruktivitásuk csökken. A vázolt folyamat modellprogramunk meghonosításakor szociális munkával, illetve a konkrét munkaerő-piaci reintegrációt segítő elemekkel egészül ki, ezáltal még hatékonyabbá válik.

Távolabbi célkitűzésünk, hogy az ország egészét lefedő hálózatos börtön-rehabilitációs rendszert hozunk létre, amelynek keretében egységes szemlélettel és módszerekkel dolgozó szakemberek segítik a szabadulók reszocializációját, munkaerő-piaci reintegrációját. A program hálózatos működtetése esetén elszállítás, távoli helységbe való szabadulás esetén sem szakad meg a programmal a kapcsolat, hiszen a hálózat legközelebbi szakembere folytatathatja az elszállított fogvatartott vagy a szabadult gondozását.

A telepítés során megvalósuló tevékenységek:

• AVP tréning

A résztvevők saját élmény szinten tapasztalják meg az AVP tréningeket, majd a trénerképző tréningen a tréningvezetés módszereivel is megismerkednek. Ezután tréner-asszisztensekként /facilitátorokként / részt vehetnek tréningvezetésben.

• Szakmai műhely

– Fogvatartottakról a munkatársakban kialakult előzetes kép (pozitív, negatív előítéletek) tudatosítása, ha szükséges, átdolgozása.

– Kompetencia-határok tudatosítása.

– A büntetés-végrehajtási intézetben ajánlott és nem ajánlott viselkedési formák (agresszió, sexualitás, manipuláció kezelése).

– A munkával kapcsolatos frusztrációk, sikertelenségek kezelése.

– Órszemélyzettel kialakítandó kapcsolat.

– A program bevált módszereinek ismertetése: tájékoztatás, tréning szervezés, tesztfelvétel, szerződés kötés, egyéni esetkezelés a zárt intézetben, családdal való

kapcsolattartás, szabadulás előkészítése, szabadulás utáni egyéni esetkezelés, munkába állítás, szállás, egyszeri megélhetési támogatás nyújtása, családdal való kapcsolat, utógondozás.

• Mentori munka

A szakmai műhelyen felmerült kérdések megoldásának bemutatása, elsajátíttatása a gyakorlatban. A mentor eleinte kétheti gyakorisággal, később havonta bekapcsolódik a szervezet munkájába, ahol szükséges, támogatást és példát nyújt.

• Szolgáltatási szakaszban a szervezetek képviselőinek rendszeres találkozási lehetőséget nyújtunk a műhelyen felmerült kérdések megvitatására a szervezetek saját tapasztalatainak tükrében, újabb kérdések megbeszélésére, új tapasztalatok, ötletek megosztására. Itt már az AVP Egyesület munkatársai elsősorban moderátorként vesznek részt a megbeszéléseken.

Az AVP Hungary Közhasznú Egyesület debreceni modellprogramjának telepítésébe a következő szervezetek kapcsolódtak be:

- Segítő Kéz 2003 Szociális Egyesület-Nyíregyháza
- Drogambulancia Alapítvány-Miskolc
- Szombathelyi Egyházmegyei Caritas Alapítvány Rév Szolgálat-Szombathely
- Zalai Népfőiskola Egyesület-Zalaegerszeg

A bemutatott programok közös elemei, az egyénre szabott fejlesztési tervek, a személyes gondoskodás, kapcsolattartás a sikeresség zálogaként, szakterületől függetlenül ajánlható az olvasó figyelmébe.